

SoruYorum

Soru Tiplerine Türkçe Dersinden
Örnekler ve Yorumlar

Dr. Cemal BIYIKLI · Sevgi Sıla BİLGİN

Betül SALÇIN · Seda ÇAKMAK · Bahar BİLGİÇ

Dr. Cemal BIYIKLI - Sevgi Sıla BİLGİN - Betül SALÇIN - Seda ÇAKMAK - Bahar BİLGİÇ

SORUYORUM

Soru Tiplerine Türkçe Dersinden Örnekler ve Yorumlar

ISBN 978-605-241-838-3
DOI 10.14527/9786052418383

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ocak 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türlüdü
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

TEŞEKKÜRLER...

ÖN SÖZ

Öğrenmeyi kalıcı izli davranış değişikliği, öğretmeyi de öğrenmeyi sağlama faaliyetleri olarak tanımlayabiliriz. Türkçe ya da ana dil öğretiminde öğrenmeyi sağlama faaliyetlerini yürütmek amacıyla en çok tercih edilen teknik soru-yanıttır.

Soru-yanıt tekniğinin Türkçe derslerinin öğrenme-öğretme süreçlerinde çok sık kullanılması, bu konu üzerinde daha çok çalışmayı da gerekli kılmaktadır. Bu teknikte kullanılan soru tiplerinin bilinmesi ve bu tiplerin Türkçe dersinde nasıl kullanılacağına farkında olunmasının, Türkçe öğretimine çok büyük katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

“SORUYORUM” adını taşıyan bu yapıtta, soru-yanıt tekniğinin bir uygulama biçimi olan soru tiplerinin Türkçe dersinden örneklerine, bu derse özgü dört temel dil becerisine ait sınavlara ve bunların her birine ait yorumlara yer verilmiştir. Yorumlar yazılırken Bloom taksonomisinin hem eski hem de yenilenmiş hâlindeki bilişsel süreci tanımlayan basamaklarından ve soru tiplerinin temel özelliklerinden yararlanılmıştır. Yapıtta, bazı metinler farklı soru tiplerini örneklemek için birden fazla kez kullanılmıştır.

Soru tipleriyle ilgili alan yazında eğitim bilimcilerin yazdığı birçok kitap bulunmaktadır. “SORUYORUM” kitabı Türkçe öğretimine özgüdür. Bu anlamda “SORUYORUM”, eğitim bilimcilerin genele yönelik yazdıkları yapıtlardan farklıdır. Yapıtın ortaya çıkmasını sağlayan yazar grubu, temel eğitimde Türkçe öğretimi üzerine çalışmış dört öğretmen ve bir program geliştirme uzmanından oluşmaktadır. Bu ürün, eğitim bilimcilerin ortaya koydukları temel bilimsel bilgilerin, bu alanda çalışmış öğretmen ve uzmanların süreçteki yaşantılarından oluşmuş ve Türkçe dersine uyarlanmış hâlidir. Ayrıca örneklerin tamamının Türkçe dersinden verilmesinin bu anlamda yapılacak çalışmalara öncülük edeceğini ve Türkçe öğreten ya da öğretmek isteyen tüm adaylar için yol gösterici olacağını söyleyebiliriz.

Türkçenin ana dil olarak öğretiminin bir yönüyle eğitim biliminin, bir yönüyle de Türkçe öğretiminin uğraşı alanı olduğunu düşünüyoruz. Bu iki alanın çalışanları, birlikte ve etkileşimli çalışarak bu kitabı oluşturmuştur. Kitabın Türkçe öğretiminin daha anlamlı ve işlevsel olmasına olanak sağlayacağını umut etmekteyiz.

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	iii
Ön Söz.....	v
Yazarlar Hakkında.....	ix
Giriş.....	xiii
Kaynakça.....	xvii

1. BÖLÜM SORU – YANIT TEKNİĞİ – s. 1

Soru – Yanıt Tekniği.....	1
Kaynakça.....	9

2. BÖLÜM KISA YANITLI SORULAR – s. 11

Soru Sözcüğü Kullanılarak Hazırlanan Kısa Yanıtlı Sorular	11
Eksik Cümle Tipindeki (Boşluk Doldurmalı) Kısa Yanıtlı Sorular	12
Kısa Yanıtlı Soruların Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	13
Kısa Yanıtlı Soruların Üstün Yönleri.....	15
Kısa Yanıtlı Soruların Zayıf Yönleri	15
Kısa Yanıtlı Soru Örnekleri ve Yorumlar.....	16
Kaynakça.....	44

3. BÖLÜM DOĞRU – YANLIŞ SORULARI – s. 45

Doğru – Yanlış Sorularının Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	45
Doğru – Yanlış Sorularının Üstün Yönleri.....	47
Doğru – Yanlış Sorularının Zayıf Yönleri	48
Doğru – Yanlış Soru Örnekleri ve Yorumlar	49
Kaynakça.....	82

4. BÖLÜM EŞLEŞTİRME SORULARI – s. 83

Eşleştirme Sorularının Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	83
Eşleştirme Sorularının Üstün Yönleri.....	84
Eşleştirme Sorularının Zayıf Yönleri	84
Eşleştirme Soru Örnekleri ve Yorumlar	85
Kaynakça.....	120

5. BÖLÜM**SIRALAMA SORULARI – s. 121**

Sıralama Sorularının Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	121
Sıralama Sorularının Üstün Yönleri.....	122
Sıralama Sorularının Zayıf Yönleri	122
Sıralama Soru Örnekleri ve Yorumlar	123
Kaynakça.....	143

6. BÖLÜM**ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR – s. 145**

Doğru Yanıtı Göre Çoktan Seçmeli Maddeler.....	145
Madde Köküne Göre Çoktan Seçmeli Maddeler	146
Maddelerin Gruplanışına Göre Çoktan Seçmeli Sorular.....	147
Çoktan Seçmeli Soruların Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler	147
Çoktan Seçmeli Soruların Üstün Yönleri	149
Çoktan Seçmeli Soruların Zayıf Yönleri.....	150
Çoktan Seçmeli Soru Örnekleri ve Yorumlar	151
Kaynakça.....	169

7. BÖLÜM**AÇIK UÇLU SORULAR – s. 171**

Açık Uçlu Soruların Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler	172
Açık Uçlu Soruların Üstün Yönleri	177
Açık Uçlu Soruların Zayıf Yönleri.....	177
Açık Uçlu Soru Örnekleri ve Yorumlar	180
Kaynakça.....	215

8. BÖLÜM**DİĞER TİPTEKİ SORU ÖRNEKLERİ VE YORUMLARI – s. 217**

Diğer Tipteki Soru Örnekleri ve Yorumları.....	217
Kaynakça.....	246

9. BÖLÜM**YAZILI SINAV – s. 247**

Türkçe Dersi Yazılı Sınavları Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	247
Sınav Örnekleri ve Yorumlar	252
Konuşma Becerisi Sınav Örneği.....	252
Yazma Becerisi Sınav Örneği	254
Dinleme Becerisi Sınav Örneği.....	256
Okuduğunu Anlama ve Dil Bilgisi Sınav Örneği	264
Yazılı Sınav Örnekleri Yorumları	272
Kaynakça.....	275

YAZARLAR HAKKINDA

Dr. Cemal BIYIKLI

1996'da Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalından mezun olan Cemal BIYIKLI, aynı üniversitenin aynı bölümünde yüksek lisans eğitimini 2000, doktora eğitimini de 2013'te tamamlamıştır. Yazarın doçentlik çalışmaları devam etmektedir. Yazar, 1999 yılından bu yana Ankara Özel Tevfik Fikret Okullarında program geliştirme uzmanı olarak görev yapmaktadır. Yazarın Türkçe, Fransızca, Beden Eğitimi ve Görsel Sanatlar alanlarında program geliştirme çalışmaları vardır. Toplam Kalite Yönetimi, Zaman Yönetimi, İş Analizi, Öğrenme Stratejileri, Proje Tabanlı Öğrenme, Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışı, Çocuklarda Dikkat Gelişimi, E-Öğrenme, Uzaktan Eğitim, Fen Bilimleri (fen bilimleri, fizik, kimya, biyoloji) ve Türkçe derslerinin öğretimine yönelik çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Sevgi Sıla BİLGİN

2003'te Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalından onur derecesiyle ve çift ana dalla mezun olan Sevgi Sıla BİLGİN, 2003-2004 öğretim yılından bu yana Ankara Özel Tevfik Fikret Ortaokulunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Yazar, KÖK Yayıncılık bünyesinde dergi yayıncılığı alanında çalışmış, Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde çocuk ve gençlik edebiyatına yönelik olarak yüksek lisans dersleri almıştır. Yazar, Ankara Özel Tevfik Fikret Ortaokulunda Türkçe yardımcı ders kitabı olarak kullanılan kaynakların hazırlanmasında görev almıştır. Yazarın bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlama ve uygulama, yaratıcı yazarlık, tiyatro, dijital eğitim uygulamaları, Türkçe derslerinin öğretimine yönelik çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Betül SALÇIN

2006'da Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalından çift ana dalla (Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmenliği) mezun olan Betül SALÇIN, 2006-2007'de stajyerliğini tamamladıktan sonra 2007'den itibaren Ankara Özel Tevfik Fikret Okullarında Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Yazar, Ankara Özel Tevfik Fikret Ortaokulunda Türkçe yardımcı ders kitabı olarak kullanılan kaynakların hazırlanmasında görev almıştır. Yazarın tiyatro, bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlama ve uygulama, dijital eğitim uygulamaları, yaratıcı drama, eğitimde motivasyon, Türkçe derslerinin öğretimine yönelik çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Seda ÇAKMAK

2008'de Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünden çift ana dalla bölüm dördüncüsü olarak mezun olmuştur. 2008-2009 yıllarında Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümünde yüksek lisans yapmaya başlamış, 2010 yılında Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisansına devam etmiş, "1980 Sonrası Türk Romanında Karşı-Ütopya" başlıklı tez çalışmasını hazırlamıştır. 2011-2012 eğitim öğretim yılında Yüce Kolejinde Türkçe dersi koordinatörü olarak görev yapmıştır. 2012 yılından beri Ankara Özel Tevfik Fikret Ortaokulunda Türkçe öğretmenliği yapmaktadır. Yazar, Ankara Özel Tevfik Fikret Ortaokulunda kullanılan Türkçe dersine ait yardımcı kaynakların hazırlanmasında görev almıştır. Yazarın bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlama ve uygulama, yaratıcı yazma, dijital eğitim uygulamaları ve Türkçe dersine ilgili materyal geliştirme gibi alanlarda çalışmaları bulunmaktadır.

Bahar BİLGİÇ

2009'da Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuştur. 2011-2017 yıllarında Ankara Özel Tevfik Fikret Okullarında Türkçe öğretmeni olarak görev almış, 2017 yılından beri de TED Atakent Kolejinde Türkçe öğretmeni olarak çalışmaktadır. Yazar, Ankara Özel Tevfik Fikret Ortaokulunda Türkçe kaynaklar hazırlamıştır. Aynı kurumda özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere bireyselleştirilmiş eğitim programı uygulandığından farklı bilişsel alanlarla çalışma olanağı olmuştur. Yaratıcı drama, tiyatro, dijital eğitim uygulamaları, Türkçe derslerinin öğretimine yönelik çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

GİRİŞ

Çocuğun okul öncesinde ailesi ve yakın çevresiyle etkileşime girmesi dil ediniminin oluşmasını sağlar. Bundan sonraki süreçlerde dil gelişimi, okuma ve yazma öğrenimiyle okulda ya da farklı eğitim kurumlarında devam eder. Bu süreç sistemli bir çalışmayı gerektirir. Dilin sistemli bir biçimde öğretilme çabası “dil eğitimi”ni önemli hâle getirir (Alyılmaz, 2010).

Uluslar, dilleri sayesinde vardır. Örneğin, Sümerce konuşulup yazılmadığı için günümüzde Sümerlerin varlığından söz edilmez. Bu bağlamda ana dili eğitimi, bir dersin ya da eğitim-öğretim sürecinin ötesinde bir konudur. Bu durum; ana dil öğretimini özel, vazgeçilmez, ulusal güvenliğe denk, stratejik bir değer hâline getirmektedir. Başka bir deyişle ana dili eğitimi ve öğretiminin sadece bir öğretim programına indirgenemeyecek kadar yaşamsal olduğunu kabul etmek durumundayız. Bir eğitim sisteminde bütün dersler ve etkinlikler gerekirse ertelenebilir veya bu derslerin içeriği isteğe göre değiştirilebilir. Fakat ana dili ile ilgili ders ve etkinlikler ne kaldırılabılır ne de ertelenebilir. Bu bağlamda ana dili eğitimi ve öğretimini, her ulusun geleceğini yakından ilgilendiren bir eğitim-öğretim sorunu olarak değerlendirmek gerekir (Yapıcı, 2004).

Çocuklar ana dillerini öğrenmeye, içinde yaşadığı ailede başlayıp yakın çevreleriyle devam ederler (Demirel ve Şahinel, 2006). Dolayısıyla her çocuğun beslendiği kültürel kaynakların ve yöresel özelliklerin farklı olması çocukların dil becerilerini etkilemektedir. Bu nedenle okula gelen çocukların dili kullanma düzeyleri ve biçimleri birbirinden farklı olmaktadır. Ana dilin öğretimindeki sorunlar bu noktadan itibaren yoğunluk kazanmaktadır. Bu yoğunluğu azaltabilmek için hazırlanan öğretim programlarında ana dili eğitimi ve öğretiminde hem bireysel farklılıklar hem de bireyin üzerindeki toplumsal etkiler dikkate alınmalıdır.

Türkiye’de ilkokuldan üniversite son sınıfa kadar Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Okullarda yaşatılan bu yoğun sürece rağmen insanımızın ana dilini kullanmada sorunlar yaşadığını, yazılı ve sözlü anlatımlarda Türkçeyi verimli olarak kullanmadığını görmekteyiz. Ana dil öğretimindeki bu sorunların ortadan kalkmasını sağlayacak en önemli aracın iyi bir Türkçe öğretim programı olacağını söyleyebiliriz.

“1924 Orta Mektep Müfredat Programı”ndan “2019 İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programları”na kadar değişen programların ana çizgilerine bakıldığında iyiye doğru bir gidiş olduğu söylenebilir. Bu bağlamda 2005, 2015, 2017 ve 2019 yıllarındaki programların ana dilin öğretimi konusunda öğretmenlere daha çok seçenek sunduğunu söyleyebiliriz. Türkçemizin ana dil olarak eğitimi ve öğretimi konusunda birikmiş sorunları çözmek ve özlenen başarıyı elde etmek için yapılması gereken ilk iş, gerçekçi ve işlevsel öğretim programları üretmek, sonra da bu programların uygulanmasında görev alacak elemanları yetiştirmektir (Demir ve Yapıcı, 2007).

Öğretim programları eğitim sistemlerinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Programlar sistemin bir parçası olduğundan sistemdeki sıkıntılar, öğretim programlarını da etkilemektedir. Öğretim programlarının sorunları, uygulama sürecinde daha açık bir şekilde görülmektedir. Öğretim programıyla ilgili sorunların başında programların yazboz tahtasına dönmüş olması gelmektedir. İki yıl arayla neredeyse aynı programın (2017 ve 2019 yıllarında) çıkmış olması bunun en büyük örneği olarak verilebilir. Geçmiş yıllara göre ilkokul ve ortaokul programları tek komisyondan çıkmış olsa dahi programların pilot uygulamalar yapılmadan eğitim sürecine dahil edilmesi en büyük problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Pilot uygulamalar yapılmadan sürece dahil edilen programlar da çok kolay bir şekilde yanlış sayılıp kaldırılmaktadır. Ayrıca programlarda yer alan kazanımların sınıflara göre dağılımlarında, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim düzeylerine göre bir aşamalandırma yapılmamış

olması da programlarla ilgili diğer bir önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, son iki öğretim programında “Okuduğu metnin konusunu belirler./Metnin konusunu belirler.” ifadesi birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar bütün sınıf düzeylerindeki programda karşımıza çıkmaktadır. Bu kazanım ifadesinin yaş grubu özellikleri ve o yaş grubu metinlerinde bulunması gereken sözcük türü ve sayısı bakımından analiz edilmesi gerekir. Kazanımlar bu şekilde ifade edildiğinde ise konu başlığından öteye gitmemektedir.

Öğretim programlarını, sistemdeki sorunlardan arınmış olarak kendi doğası içinde düşündüğümüzde programların geliştirilebilirliği özelliği olduğunu görürüz. Bu açıdan bakıldığında program geliştirme sürecinin dört temel ögesine değinmek gerekir. Program geliştirme sürecinin dört temel ögesi; hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve ölçme-değerlendirmedir. Türkçe öğretim programı da dahil olmak üzere okullarımızda uygulanan bütün programlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp uygulamaya sokulmaktadır. Hazırlanan öğretim programlarında kazanımlar (eğitim programının ögesi olan hedeflerin yerine kullanılan) verilmekte, içeriğin ise sınırları ders kitapları ile çizilmektedir. Durum böyle iken öğrenme-öğretme sürecinin başaktörlerinden öğretmenlerin, program hazırlama süreci açısından bakıldığında sürece çok fazla katkı sağlayabileceği düşünülmemektedir.

Türkçe dersine ait sınırlar, kazanımlar ve içerikle ne kadar belirginleşmiş olursa olsun program geliştirme sürecinin diğer iki önemli ögesi olan öğrenme-öğretme süreçleri ve ölçme-değerlendirme sürecinde en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenler, bu iki ögeye ait yaptıkları sınıf içi uygulamalarla hem kişisel gelişimlerini sağlayabilir hem de programların yenilenmesine katkı getirebilirler.

Eğitim sisteminden kaynaklanan birçok problemimiz olabilir ancak okullar ve derslikler öğretmenlerin mesleklerini icra edebilecekleri fırsatları onlara verebilmektedir. Öğretmenlere düşen so-

rumluluk burada başlamaktadır. Öğretmenlerimizin sistemle ilgili problemleri bir yana bırakıp mesleklerinde gelişmelerini sağlayacak öğretim yöntem ve teknikleri ile ölçme değerlendirme konusunda yetkin ve donanımlı hâle gelmeleri gerekir.

Öğrenme-öğretme süreçlerinde öğretmenlerin uyguladığı yöntem, teknik ve materyallerin zenginliği onların iş doyumlarının da en üst seviyeye çıkmasını sağlayabilir. Bu zenginliği yakalayabilmek için de öğretmenlerin çeşitli araştırma ve yayınları takip etmek, uygulamalarını meslektaşlarıyla paylaşmak ve belki de en önemlisi yaptıkları ve okudukları üzerinde sorgulamalarda bulunmak gibi resmî anlamda görevleri olmayan ama içten gelen bir isteklerinin olması gerekir.

Öğretmenlerin mesleki anlamda tükenmiş hissetmemeleri hem kendileri hem de yetiştirdikleri öğrenciler için çok önemlidir. Öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirme süreçlerinde kullanılan ve alışkanlıklarla birlikte rutinleşmiş bazı yöntem ve teknikler olabilir. Bunların yeniden ele alınması ve bu anlamdaki gelişmelerden öğretmenlerin haberdar edilmesi onların ufuklarını açabilir. Özellikle yetenekli, istekli ama önünü göremediği için mesleğini icra etmede sıkıntı yaşayan öğretmenleri bu yeniliklerle buluşturmak önemlidir. Bu anlamda pek çok gelişme olabilir. Bizim de bu gelişim sürecine katkı sağlayacağımız konu soru-yanıt tekniğidir. Soru-yanıt hem öğrenme-öğretme sürecinin hem de ölçme değerlendirme sisteminin bir parçası olması açısından üzerinde durulması gereken önemli bir kavramdır.

Ders sürecinde en çok başvurulan tekniklerden biri olan soru-yanıt tekniğinin doğru ve etkili biçimde kullanılmaması da bize göre sorun yaratmaktadır. Soru-yanıt tekniği, düz anlatımdan sonra öğretmenlerin öğretim sürecinde sıklıkla kullandıkları ikinci tekniktir (Cotton, 1998). Uygulayıcı olan öğretmenler, sınıf içinde birçok nedenden dolayı soru-yanıt tekniğini doğru ya da işlevsel kullanmamaktadır. Bektaş ve Şahin (2007) yaptıkları araştırmada öğret-

menlerin soru-yanıt tekniğinin aşamalarını büyük ölçüde kendi deneyimleriyle şekillendirdikleri, bu tekniği kullanırken izledikleri aşamaların olması gereken ile kısmen örtüştüğü sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırmada soru-yanıt tekniğinin kullanım aşamalarının izlenmemesinin öğrenciler arasında fırsat eşitsizliğine neden olduğu; yavaş, arka sıralarda oturan öğrencilerin öğrenme yaşantılarının, başarılı, ön sıralarda oturan öğrencilere oranla daha az olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu araştırma da gösteriyor ki öğrenme-öğretme sürecinde soru-yanıt tekniğinin doğru ve işlevsel uygulanması, başta Türkçe dersi olmak üzere birçok derse ait bazı temel sorunları azaltabilir.

Kaynakça

- Alyılmaz, C. (2010). Türkçe öğretiminin sorunları. *Türkisch Studies*, 5, 3, 728-749.
- Bektaş, E. ve Şahin, A.E. (2007). İlköğretim beşinci sınıf öğretmenlerinin soru-yanıt tekniğini kullanım davranışlarının analizi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 28, 19-29.
- Cotton, K. (1988). *Instructional reinforcement*. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007). Ana dili olarak Türkçenin öğretimi ve sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 2, 176 – 192.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe öğretimi*. (7. Baskı.) Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yapıcı, M. (2004). İlköğretim dil bilgisi konularının çocuğun bilişsel düzeyine uygunluğu. *İlköğretim-Online*. 3(2), 26-34, <http://ilkogretimonline.org.tr>.

1. BÖLÜM

SORU - YANIT TEKNİĞİ

Eğitim bilimciler arasında “yöntem” ve “teknik” sözcüklerinin anlamları bakımından farklı görüşler bulunmaktadır. Bu kitapta yöntem (metod), öğrenciyi eğitimin hedeflerine ulaştıracak en çabuk ve en güvenilir yol; teknik ise yöntemin uygulama biçimi olarak kullanılmıştır. Bir başka deyişle yöntemi bir tasarım, tekniği de uygulama biçimi olarak görebiliriz. Örneğin; problem çözme bir yöntem, soru-yanıt ise bir tekniktir.

Soru-yanıt yöntemi; öğretmenin bir konu ile ilgili soruları öğrencilere sorması, öğrencilerin verdiği yanıtları değerlendirerek öğretim sürecini yürütmesi esasına dayanır.

Bilgi elde etmek için sözcüklerle anlattığımız ya da ifade ettiğimiz cümlelere soru denir (MacNaughton ve Williams, 2004). Soru, öğrencilerin dikkatlerini öğrenecekleri konuya çeken ve onları süreçte neler yapacakları konusunda yönlendiren uyarıcılar olarak da tanımlanmaktadır (Cotton, 1989). Öğretmenler kimi zaman sınıf içinde iletişimi sağlamak kimi zaman da öğrencileri öğrenmeye teşvik etmek için soru sorma tekniğini kullanır.

Öğrenme-öğretme sürecinde soruları aşağıda belirlenen amaçlar doğrultusunda kullanabiliriz (Akyol, 2001):

- Konuya ilgi ve merakı artırmak
- Belirli bir kavram veya konuya dikkati çekmek
- Öğrenciyi etkin hâle getirmek
- Öğrenciyi kendisine ve başkalarına soru sormaya teşvik etmek

- Öğrenme güçlük ve eksikliklerini tespit etmek
- Çocukların düşüncelerini ifade etmelerine fırsat vermek
- Tartışmalar yoluyla öğrenmeyi sağlamak
- Öğrenciye dersi takip ettirmek ve takibin ödüllendirileceğini vurgulamak

Soru-yanıt tekniğini kullanırken yapılması gerekenleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999; Demirel, 2015):

- Sorunun dil bilgisi kurallarına uygun olmasına dikkat edilmelidir. Soruya “niçin”, “neden”, “nasıl”, “kim”, “ne zaman” gibi soru sözcükleri ile başlanmalı veya soru, farklı soru sözcüklerini içermelidir.
- “Evet.” ya da “Hayır.” yanıtı verilecek sorulardan kaçınılmalıdır.
- Soru; ifade edilirken sorunun kökü olabildiğince kısa, açık ve anlam bakımından doğru olmalıdır. Her sorun veya fikir için ayrı ayrı soru sorulmalı, birkaç konu bir soruda yanıtlanmaya çalışılmamalıdır. Belirsizlik yaratacak ya da yanıtlayıcıların zihnini bulandıracak sorular problem yaratabilir. Ayrıca, soru kadar verilecek yanıtın da açık olması gerektiği unutulmamalıdır.
- Sorular derste işlenen konuyla tutarlı olmalıdır. Soru, öğrencilerin zihinlerinde dağınıklık yaratacak bir yapıda olmamalıdır.
- Soru; akla, mantığa, gerçeğe ve bilimsel esaslara uygun olmalıdır.
- Soru, emir veya telkin biçiminde olmamalıdır.
- Öğretmen soru sorarken esnek olmalı, öğrencileri rahatlatmalı; soru ya da yanıt anlaşılmadığı zaman aynı söyleyiş kalıbıyla değil, yeni ifadelerle soru ya da yanıt açıklanmaya çalışılmalıdır.

- Yanıt, sorunun içinde olmamalı; bir başka deyişle soru, yanıtı belli etmemelidir. Soru; öğrencilerin düşünmesini, bilgi ve becerilerinin ortaya çıkmasını sağlamalıdır.
- Soru; içeriği, kolaylığı ve zorluğu bakımından öğrencilerin bilişsel ve duygusal gelişim seviyelerine uygun olmalıdır. Öğrencinin seviyesinin altında veya üstünde sorular sormamaya dikkat edilmelidir.
- Sorular öğrencileri ezbere sürüklememeli, dersin “durağan” bir hâl almasına neden olmamalıdır.
- Sorular zamanın boşa gitmesine neden olmamalı; dersi “kaynatacak”, öğrencileri kutuplaştıracak sorulardan kaçınılmalıdır.
- Soru, bir öğrenciye veya belli bir öğrenci grubuna değil; sınıfın bütününe yöneltilmeli ve sınıfın tamamından yanıt beklenmelidir. Sorunun yanıtlanma sürecinde öğrencilerin düşünmesine fırsat verilmeli, olabildiğince çok öğrencinin sürece katılımı sağlanmalı, sınıftaki öğrencilerden mümkün olduğu kadar çok sayıda yanıt alınması hedeflenmelidir.
- Soru sorulduktan sonra önce gönüllü olanlara söz hakkı verilmeli, kolay sorular gruba göre öğrenmesi yavaş öğrencilere sorulmalıdır.
- Yanıtlar, aceleye getirilmemelidir. Öğrencilere yanıtlar üzerinde düşünmesi için gerekli olan zaman verilmelidir. Öğrenciler; soruları yanıtlamaya zorlanmamalı, sıkıştırılmamalı, onlardan “duygusal bir zorlama” içinde yanıt vermesi istenmemelidir. Ayrıca “Evet.” veya “Hayır.” gibi kısa yanıtlar isteyen “savcı sorgulamasından” da kaçınılmalıdır.
- Öğrencilerin ilgisini dağıtacağından ya da onları zihinsel tembelliğe alıştıracağından soru ya da yanıtlar çok tekrarlanmamalıdır.

- Öğrenciler de soru sorması için teşvik edilmelidir. Soru hazırlamanın hem öğrenciyi derse karşı motive edeceği hem de konunun anlaşılmasını sağlayacağı unutulmamalıdır.
- Sorulara verilecek yanıtlarda; öğrencinin kişisel fikir ve tutumlarının sergilememesi, belli bir dinî veya ideolojik sistemin propagandasının yapılmaması sağlanmalıdır.
- Yanıtı her öğrencinin tek tek vermesi sağlanmalı, tüm sınıfın aynı anda cevap vermesi önlenmelidir. Eğer sınıf listesinden seçim yapılarak cevap istenecekse öğrenci numarasına göre baştan veya sondan başlayıp sırayla gitme yerine rastgele seçim yapılmalıdır. Böylece tüm öğrencilerin dikkatli ve ilgili olması sağlanabilir.
- Öğretmen, öğrencilere onların adını söyleyerek söz vermektedir.
- Öğrencilerin yanıtları hem öğretmen hem de diğerleri tarafından sabırla dinlenmelidir.
- Doğru yanıtlar anında pekiştirilmelidir. Yanlış yanıt veren öğrenciyi duygusal olarak zedeleyecek davranışlardan kaçınılmalıdır. Yanlış yanıtlar, doğrusu tekrar ettirilerek düzeltilmelidir. Öğrenciler yanlış yanıt verdiğinde doğru yanıt verilebilmesi için ipuçları kullanılmalı ya da onlara ek sorular sorulmalıdır.
- Soru-yanıt tekniği kullanılırken öğrencileri sınıf huzurunda utandırıcı, onur kırıcı durumlara düşürmekten kaçınılmalı bilakis “iyi”, “güzel” gibi sözler veya notlarla öğrenci ödüllendirilmeli; bu şekilde daha sonraki soru veya yanıtlara onların katılmaları teşvik edilmelidir.
- Soru-yanıt tekniğinin faydalarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999):
- Bu teknik, öğrencinin öğrenme-öğretme sürecine etkin olarak katılmasını sağlar. Uzun yıllardan bu yana eğitimciler, soru yardımıyla zihni uyarak öğrencilerin yeni organizas-

yonlar yapmasını sağlamıştır. Bu sayede soru ile derslerde hem öğrenciler düşünmeye sevk edilmiş hem de öğretim kontrol altına alınmıştır.

- Öğrenciyi güdüler, sosyalleştirir; ona, öğrendiklerini uygulama ve yorumlama imkânı verir.
- Sınıf içinde hem öğretmenle hem de diğer öğrencilerle sağlıklı iletişim kurmayı sağlar. Soru, herkesin zihnindeki değişik yanıtların, fikir ve görüşlerin ortaya çıkmasını, bunların demokratik bir biçimde ifade edilmesini; buradan da kişilerin tahammül, hoşgörü ve çok sesliliğe alışmalarını sağlar. Öğrenci, “başkalarının mantığı” ile de düşünmeye alışır. Zaten demokratik bir ortamda çevredekilerin fikirlerini alarak, onları doğru yorumlayarak iş birliği içinde olunması gerekir.
- Kişinin kendi kendini değerlendirmesini sağlar.
- Öğrencinin hatırlamasını, yargılamasını, değerlendirmesini, karar vermesini ve yaratıcı düşünmesini sağlar.
- Öğrenci, kendisine de her an soru sorulabileceği veya söz verilebileceği ihtimali ile dersi veya tartışmayı dikkatle izleme disiplinine alışır. Öğrencinin derse ilgisi artar.
- Öğretmene, öğrencilerin bilgilerini, bir konuyu kavrama, analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama güçlerini ölçme imkânı verir.
- Öğretmen, sınıfta işlediği konuların anlaşılıp anlaşılmadığını veya ne kadar anlaşıldığını öğrenebilir. Bu teknik, dersin öğrenci seviyesine uygun hâle getirilmesi için öğretmene fırsatlar verir.
- Sınıfta işlenen konuların tekrar ve pekiştirmelerle daha iyi öğrenilmesi sağlanır. Konunun ana çizgilerinin belirtilmesinde ve önemli yerlerinin vurgulanmasında büyük rol oynar. Ezberlemeyi de bir parça engellemeye çalışır.